

УДК 393.97

O. С. Стеблинська, канд. юрид. наук, доцент

Прикарпатський юридичний інститут
Львівського державного університету внутрішніх справ,
кафедра кримінального права та кримінології,
вул. Національної гвардії, 3, 76005, м. Івано-Франківськ, Україна

ДЕЯКІ НАПРЯМИ МІЖНАРОДНОГО КОНТРОЛЮ ЗА НАРКОТИЗМОМ

У статті розглядається проблема міжнародного наркобізнесу і деякі міжнародні та національні нормативно-правові акти, які регламентують запобігання наркотизму та міжнародному наркобізнесу.

Ключові слова: наркотизм, транснаціональна злочинність, міжнародний наркобізнес, запобігання наркотизму, міжнародне законодавство.

Актуальність теми. Нестабільність соціально-економічних та політичних процесів у перші роки незалежності України й на сучасному етапі демократизації українського суспільства привели до збільшення фактів немедичного вживання наркотиків і зростання на цьому фоні наркозлочинності та міжнародного наркобізнесу. Високий рівень злочинності та смертності, значні матеріальні збитки держави від незаконного наркобізнесу та зруйновані людські долі — все це лише незначна частка тої ціни, яку суспільство платить за малоефективне запобігання вищевказаним явищам. Незаконний наркообіг є складним асоціальним явищем, яке відображується не тільки в діяннях, пов'язаних зі збутом наркотичних засобів чи психотропних речовин, але і їх протиправному добуванні й використанні в зв'язку із зловживанням ними.

У Концепції реалізації державної політики у сфері боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів на 2002–2010 роки, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 січня 2002 р. № 26-р, зазначено, що протягом останніх років в Україні спостерігається стійка тенденція до подальшого зростання проблем, пов'язаних з незаконним наркообігом, внаслідок чого створюється безпосередня загроза генофонду нації, забезпечення правопорядку, національної безпеки країни.

Аналіз досліджень даної проблеми. У цьому напрямі плідно працювали Ю. В. Александров, Ю. В. Баулін, А. А. Габіані, В. О. Глушков, О. М. Джужа, А. П. Закалюк, А. Ф. Зелінський, І. П. Лановенко, В. Г. Лихолоб, Н. Ю. Максимова, П. П. Михайленко, А. А. Музика, В. Г. Пшеничний, В. Я. Раєцька, О. І. Рощін, М. П. Селіванов, В. М. Смітієнко, М. С. Хруппа, Є. В. Фесенко, В. І. Шакун, А. П. Шеремет, С. С. Яценко та інші. Їх роботи заклали основи наукового розуміння наркотизму як негативного соціального явища, його найбільш характерних ознак і детермінації, шляхів і засобів профілактики.

Постановка мети. Стрімкий розвиток соціально-економічних процесів, їх глобалізація, розширення міжнародних зв'язків привели до істотних змін і в такому явищі, як наркотизм. За цих умов виникла потреба у проведенні науково-комплексного аналізу наркотизму у міжнародному аспекті в сучасних умовах та виокремлення основних напрямів міжнародного контролю за цим соціально-кримінологічним явищем.

Виклад основного матеріалу. Проблема поширення наркоманії та наркотизму сьогодні є однією з найгостріших проблем, що викликають велику тривогу не тіль-

ки в Україні, але і в усьому світі. Дані асоціальні явища є безпосередньою і реальною загрозою здоров'ю не лише окремої особистості, а й нації в цілому, правопорядку і безпеці держави.

Проблема міжнародного наркотизму стала гострою ще у другій половині минулого століття. Так, в 60–70-х рр. ХХ століття проблема наркоманії починає прив'язуватись ученими та спеціалістами з розповсюдженням наркотиків на міжнародному рівні. Оскільки незаконне розповсюдження наркотиків пов'язано з виробництвом, виготовленням, перевезенням, пересиланням, зберіганням і збитом наркотичних засобів та прекурсорів, то в міжнародних правових документах і правовій літературі поряд з такими поняттями, як наркобізнес і контрабанда наркотиків, починає використовуватись термін «незаконний обіг наркотиків».

Усе це ще не означає, що до 60-х років минулого століття був відсутній незаконний обіг наркотиків, просто об'єми нелегально переміщуваних наркотичних засобів були досить незначними, що систематизовані дані про них протягом тривалого часу були повністю відсутніми в статистичних і наукових дослідженнях.

Проте з роками національні законодавства і міжнародні нормативно-правові акти все більш активно починають регулювати питання боротьби з незаконним обігом наркотиків. В ряді країн розробляються і реалізуються програми по боротьбі з цим негативним явищем.

В теперішній час розповсюдження і вживання наркотиків в світі досягло такого рівня, що, на думку деяких зарубіжних дослідників, ставить цивілізацію на грань катастрофи.

Тому завдання по запобіганню міжнародному та національному наркотизму та контролю за цим явищем в сучасних умовах, коли кордони нашої країни є багато в чому прозорими, а міграція населення і потоки іноземних візитерів зростають з року в рік, є особливо актуальним.

Значне поширення незаконного обігу наркотичних засобів викликало необхідність створення надійних юридичних та організаційних механізмів боротьби з ними у міжнародному масштабі. З цією метою 30 березня 1961 р., 21 лютого 1971 р. і 20 грудня 1988 р. було укладено три конвенції ООН: «Про наркотичні засоби, психотропні речовини та про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин», «Єдину конвенцію про наркотичні засоби» та «Конвенцію про психотропні речовини». Створено також спеціальні міжнародні організації, які планують заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів і психотропних речовин.

Важливим елементом системи міжнародного контролю за наркотиками є міжнародні угоди та міжнародні організації.

З 1946 року Організація Об'єднаних Націй стала правонаступником Ліги Націй, прийнявши на себе всі її повноваження та обов'язки, в тому числі й у сфері боротьби з наркотичною навалою. Сьогодні ООН має ефективну систему спеціалізованих закладів, що займаються питаннями боротьби з наркоманією, токсикоманією і алкоголізмом.

Контролюючі органи ООН складають:

1. Економічна і Соціальна ради, які несуть відповідальність за формування антинаркотичної політики ООН, а також за координацію дій з контролю за наркотичними засобами, нагляд за виконанням міжнародних конвенцій і розробку рекомендацій урядам.

2. На постійній основі Економічній і Соціальній радам надає допомогу Комісія з наркотичних засобів, яка була затверджена як самостійний антинаркотичний підрозділ Економічною і Соціальною радами 16 лютого 1946 р.

3. Відділ ООН з наркотичних засобів надає Генеральному секретарю ООН допомогу у виконанні обов'язків, покладених на нього договорами в частині боротьби з наркоманією. Відділ є частиною Секретаріату ООН і підпорядковується беспо-

середньо Генеральному секретарю. Він концентрує свою увагу на зборі та обробці професійних і технічних даних, що стосуються контролю за наркотичними засобами.

4. Всесвітня організація охорони здоров'я є компетентним міжнародним органом охорони здоров'я, який очолює і координує роботу по всіх аспектах медико-санітарної допомоги, включаючи профілактичні заходи та санітарну освіту. Повною мірою ця діяльність розповсюджується й на боротьбу з наркотизмом. Більше того, чинні антинаркотичні конвенції встановлюють конкретні обов'язки ВООЗ в боротьбі з наркоманією.

5. ЮНЕСКО консультує уряди про способи і засоби боротьби з наркоманіями, проводить наукові дослідження з цих питань, поширює антинаркотичні знання і сприяє їх реалізації.

6. Міжнародна організація праці надає консультативну допомогу урядам у розробці політики і стратегії в галузі соціальної реабілітації осіб, що страждають на наркотичну залежність; допомагає у підготовці персоналу та в організації служб професійної підготовки, працевлаштуванні і наступному спостереженні за такими особами.

7. Фонд ООН по боротьбі зі зловживанням наркотичними засобами створений на основі добровільних внесків, надає урядам і міжнародним організаціям фінансової допомоги для планування і здійснення конкретних програм боротьби з наркоманією.

Серед найбільш впливових міжнародних організацій, що безпосередньо здійснюють правоохоронну діяльність у сфері боротьби з наркотичною злочинністю, варто назвати, насамперед, Міжнародну організацію карної поліції (Інтерпол) і Раду митного співробітництва (РМС) [3, с. 213].

Також варто згадати і Комісію економічної і соціальної ради ООН (ЕКОСОС) з наркотиків, Міжнародний комітет з контролю за наркотиками і Програму ООН з міжнародного контролю за наркотиками (ЮНДКП).

Комісія з наркотичних засобів (КНЗ) — це головний орган у системі ООН, відповідальний за розроблення і реалізацію політики з усіх питань, пов'язаних з контролем та зловживанням наркотиками.

Міжнародний комітет з контролю за наркотиками (МККН) діє як інформаційний, контролюючий та консультативний орган. Комітет прагне обмежити культивування, виробництво, виготовлення і використання наркотичних засобів достатньою кількістю, необхідною для медичних і наукових цілей тощо.

Ще один важливий орган міжнародного контролю — Програма ООН з контролю за наркотиками (ЮНДКП), якому довірено виняткову відповідальність за координацію і керівництво усіма видами діяльності в рамках ООН з контролю за наркотиками [2, с. 143–144].

Належною є нормативно-правова база та система органів і в Україні, де контроль за обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів віднесено до пріоритетних напрямів національної політики.

Для координації здійснення цієї політики в державі створено Національну координаційну раду боротьби з наркоманією при Кабінеті Міністрів України, до складу якої включені представники усіх органів центральної влади, задіяних в боротьбі з наркотизмом в Україні.

Суспільно небезпечні наслідки поширення наркоманії і токсикоманії викликали потребу поряд із вжиттям соціальних, економічних, медичних та інших заходів, спрямованих проти незаконного обігу наркотичних засобів, переглянути чинне у цій сфері національне адміністративне і кримінальне законодавство.

З цією метою 15 лютого 1995 р. Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» (зі змінами від 22.12.2006 р.) та Закон України «Про заходи протидії незаконному обігу нар-

котичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» (зі змінами від 22.12.2006 р.), що регулюють, з урахуванням міжнародних зобов'язань України, суспільні відносини у сфері обігу наркотичних засобів, повноваження органів виконавчої влади, права та обов'язки юридичних осіб і громадян, які беруть участь у такому обігу на території України, а також визначає систему заходів в Україні, спрямованих проти незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживання ними, а також визначає права і обов'язки юридичних осіб і громадян. Слід зазначити, що обидва Закони 1995 р. повністю узгоджуються з міжнародними правовими актами у цій галузі [1, с. 4].

Окрім того, з 1 вересня 2001 р. вступив в силу новий Кримінальний кодекс України. Його Особлива частина містить 23 кримінально-правові норми (статті 305–327), пов'язаних з наркотичними засобами, психотропними речовинами та прекурсорами.

Для зниження гостроти проблеми наркоманії Міністерством внутрішніх справ розроблено Концепцію боротьби з незаконним обігом та розповсюдженням в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів на 2002–2010 роки, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 січня 2002 р. Основною метою Концепції є розроблення та здійснення пріоритетних заходів щодо протидії на державному рівні поширенню наркоманії і злочинності, пов'язаної з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, виконання узятих Україною відповідних зобов'язань перед міжнародним співтовариством.

Вирішальну роль у процесі запобігання наркотизму відіграють спеціальні суб'екти, такі як відділ по боротьбі з незаконним обігом наркотиків Міністерства внутрішніх справ та спеціальні відділи Служби безпеки України.

Правоохоронними органами України приймаються заходи, спрямовані на боротьбу з наркоагресією проти нашої держави, на виявлення і припинення використання території нашої країни, її громадян і економічного потенціалу в незаконних операціях з наркотиками. Так, Службою безпеки України, на яку, відповідно до законодавства, що діє, покладені завдання по запобіганню контрабанді наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, щорічно присікається діяльність десятків організованих угрупувань наркоділків, виявляється безліч каналів незаконного переміщення наркотиків.

Останніми роками в нашій країні завдяки зусиллям її правоохоронних органів намітилися ряд позитивних тенденцій, які сприяють певній стабілізації наркоситуації. Так, відбулося деяке скорочення ринку героїну в Україні; ціна на цей наркотик підвищилася з 30 дол. США за грам в 2000–2001 рр. до 70–80 дол. Приймаючи до уваги «прозорість» кордонів між Україною і Росією, через які на внутрішній ринок нашої країни надходять основні об'єми героїну, а також низьку ціну на цей наркотик в РФ (8–12 дол. США за грам), відмічені позитивні зрушенні можна розцінювати як певний успіх в боротьбі з контрабандою наркотиків до України.

Отже, боротьба з міжнародним наркобізнесом може бути ефективною лише за умови чіткої політичної волі держави діяти в цьому напрямі, наявність якої послідовно демонструється Україною як на внутрішньому, так і на міжнародному рівнях. Діяльність структур міжнародного наркобізнесу розглядається в Україні як безпосередня загроза національній безпеці, генофонду української нації, як фінансова основа міжнародного тероризму і політичного екстремізму.

Висновки. Наша держава встановила особливий правовий режим обігу наркотичних засобів, складовими частинами якого став державний контроль над операціями з такими речовинами, введення обмежень на їх використання, спеціальний перелік наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, контроль за їх обігом.

Отже, незважаючи на деякі труднощі юридичного та економічного характеру, в Україні все ж таки створене цілісне антинаркотичне законодавство й ефективний державний механізм протидії наркозлочинності та наркоманії. Проте реалії життя доводять необхідність пошуку новітніх ефективніших методів запобігання міжнародному наркотизму, який є складовою частиною транснаціональної організованої злочинності.

Література

1. Музика А. А. *Відповідальність за злочини у сфері обігу наркотичних засобів* / А. А. Музика. — К.: Логос, 1998. — 324 с.
2. Пшеничний В., Піщенко Г. Роль і місце міжнародних організацій у системі контролю за наркотиками / В. Пшеничний, Г. Піщенко // Право України. — 2004. — № 9. — С. 143–144.
3. Раєцька Л. В. Міжнародна система з контролю за наркотиками у боротьбі з наркоманією і наркобізнесом / Л. В. Раєцька // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). — 2004. — № 10. — С. 212–216.

O. С. Стеблинская, канд. юрид. наук, доцент

Прикарпатский юридический институт
Львовского государственного университета внутренних дел,
кафедра уголовного права и криминологии,
ул. Национальной гвардии, 3, г. Ивано-Франковск, 76005, Украина

НЕКОТОРЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ МЕЖДУНАРОДНОГО КОНТРОЛЯ НАД НАРКОТИЗМОМ

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается проблема международного наркобизнеса и некоторые международные и национальные нормативно-правовые акты, которые регламентируют предотвращение наркотизма и международного наркобизнеса.

Важным элементом системы международного контроля за наркотиками являются международные соглашения и международные организации. Контролирующие органы ООН составляют:

1. Экономический и Социальный советы
2. Комиссия по наркотическим средствам
3. Отдел ООН по наркотическим средствам
4. Всемирная организация здравоохранения
5. ЮНЕСКО
6. Международная организация труда
7. Фонд ООН по борьбе со злоупотреблением наркотическими средствами
8. Программа ООН по контролю за наркотиками (ЮНДКП)
9. Комиссия экономического и социального совета ООН (ЕКОСОС) по наркотикам
10. Международный комитет по контролю за наркотиками.

Также важным органом является Международная организация уголовной полиции (Интерпол) и Совет таможенного сотрудничества.

Ключевые слова: наркотизм, транснациональная преступность, международный наркобизнес, предотвращение наркотизма, международное законодательство.